

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет

**ІННОВАТИКА
У ВИХОВАННІ**

Збірник наукових праць

Випуск 1

Засновано у 2015 році

Рівне – 2015

УДК 37 : 005.591.6

I - 66

ББК 74.200

Інноватика у вихованні : зб. наук. пр. Вип. 1 / упоряд. О. Б. Петренко ; ред. кол. : О. Б. Петренко, Н. М. Гринькова, Т. С. Ціпан та ін. – Рівне : РДГУ, 2015. – 288 с.

До збірника увійшли наукові праці, здійснені у галузі теорії і методики виховання. Статті спрямовані на багатоаспектне висвітлення основних напрямів, сучасних підходів до змісту, форм і технологій виховного процесу, починаючи від дошкілля і завершуючи вищою школою.

Редакційна колегія:

Головний редактор: **Петренко Оксана Борисівна**, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Заступники головного редактора: **Гринькова Надія Михайлівна**, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Відповідальний секретар: **Ціпан Тетяна Степанівна**, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету.

Члени редакційної ради:

Сухомлинська О. В., доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України, Академік-секретар Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України;

Бех І. Д., доктор психологічних наук, професор, академік НАПН України, директор Інституту проблем виховання НАПН України;

Пустовіт Г. П., доктор педагогічних наук, професор, Вчений секретар Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України;

Павелків Р. В., доктор психологічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної та навчально-методичної роботи, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету;

Коберник О. М., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики трудового і професійного навчання, директор Інституту природничо-математичної та технологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Лобода С. М., доктор педагогічних наук, професор, доктор габілітований, професор звичайний Вищої школи інформатики і прикладних наук (м. Лодзь, Республіка Польща).

Члени редколегії:

Безкоровайна О. В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри методики викладання іноземних мов Рівненського державного гуманітарного університету;

Вербець В. В., доктор педагогічних наук, професор, декан художньо-педагогічного факультету Рівненського державного гуманітарного університету;

Войтович І. С., доктор педагогічних наук, професор кафедри інформаційно-комунікаційних технологій та інформаційних засобів навчання Рівненського державного гуманітарного університету;

Лісова С. В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики професійної освіти Рівненського державного гуманітарного університету;

Литвиненко С. А., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету;

Карпенчук С. Г., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Поніманська Т. І., кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки і психології (дошкільної і корекційної), проректор з наукової роботи Рівненського державного гуманітарного університету;

Федеяєва В. Л., доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи Херсонського державного університету;

Шугаєва Л. М., доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного університету;

Ящук І. П., доктор педагогічних наук, професор, декан факультету початкової освіти та філології Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії;

Бісовецька Л. А. кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання РДГУ;

Дупак Н. В., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання РДГУ.

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ № 21161-10961Р.

Упорядники: проф. **Петренко О.Б.**, доц. **Ціпан Т.С.**

Науково-бібліографічне редагування: **наукова бібліотека РДГУ**

Рецензент: **Пустовіт Г.П.** - доктор педагогічних наук, професор, вчений секретар Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України

Друкується за рішенням Вченої ради РДГУ (протокол №9 від 24 квітня 2015 р.)

Редакційна колегія не завжди поділяє точку зору авторів.

ЗМІСТ

Передмова	6
Бех І.Д. Особистість у контексті орієнтирів розвивального виховання	7
Пустовіт Г.П. Теоретико-прикладні складові інноваційного розвитку системи позашкільної освіти і виховання	14
Павелків Р.В. Структура, зміст та детермінанти морального розвитку особистості: ретроспекція та перспективи	24
Петренко О.Б. Інноватика у вихованні: засадничі положення	38
Карпенчук С.Г. Мета виховання як соціально-педагогічна стратегія	48
Кристочук Т.Є. Особливості формування готовності вчителя до здійснення педагогічної діяльності та виховання учнів у країнах західної Європи	59
Лісова С.В. Проектування інноваційних педагогічних систем підготовки фахівців у галузі технологічної та професійної освіти	70
Литвиненко С.А., Кіт Н.В. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до естетичного виховання молодших школярів у процесі педагогічної практики: рефлексивний підхід	78
Баліка Л.М. Екстраполяція досвіду роботи шкільної бібліотеки у процесі розвитку інтересу до читання	86
Бісовецька Л.А. Українські мультфільми як засіб морального виховання дітей	93
Бричок С.Б., Павелків О.М. Роль психолого-педагогічної діагностики у проектуванні виховної діяльності педагога	103
Гринькова Н. Формування моральної вихованості молодших школярів: теоретичний та практичний аспекти	111
Дупак Н.В. Інноваційна діяльність як складова професійної компетентності майбутнього вчителя	119
Кособуцька Г.П. Організаційно-педагогічні умови національно-патріотичного виховання підлітків у позакласній роботі	127
Сергеєва Н.В. Соціально-психологічний аналіз проблеми ціннісно-орієнтованої активності молодших підлітків	139
Сойчук Р.Л. До проблеми сутності національного самоствердження особистості	147
Стельмашук Ж.Г. Екстраполяція досвіду виховання дисциплінованості учнів вітчизняних шкіл в умовах роздільного навчання (1943-1954 рр.) у сучасну систему освіти і виховання	157
Ціпан Т.С. Сюжетно-рольові ігри як засіб громадянського виховання	170

Доробки молодих науковців

Беднарська А.А. Педагогічні ідеї В. О. Сухомлинського щодо естетичного виховання: актуалізація досвіду	181
Вознюк М.О. Організація превентивного виховання в загальноосвітній школі: управлінський аспект	186
Єрмейчук В.І. Розвиток В. О. Сухомлинським індивідуалізованого підходу до важких дітей	192
Зінченко А.В. Морально-ціннісні орієнтації як умова формування гуманістичного спілкування молодших школярів	198
Зубок О.В. Засади розвитку креативних здібностей школярів	205
Карпович Ю.В. Психолого-педагогічні особливості виховання дисциплінованості учнів молодшого шкільного віку	212
Кличко А.О. Теоретичні основи виховання національної гідності молодших школярів у позаурочній діяльності	221
Кондратюк К.С. Проблема національного виховання учнівської молоді у педагогічних дослідженнях класиків української педагогіки	229
Конончук Д.В. Виховання у молодших школярів ціннісного ставлення до природи в позаурочний час	235
Корпан І.В. Обґрунтування та змістова характеристика готовності майбутніх вчителів початкової школи до роботи з інтелектуально обдарованими учнями	241
Марієн Ю.С. Зміст та особливості формування професійної компетентності майбутніх учителів початкових класів у процесі педагогічної практики	247
Мацько О.В. Виховне середовище як засіб формування культури здоров'я у молодших школярів	253
Нікітчук А.О. Вікові аспекти громадського виховання учнів молодшого шкільного віку	259
Полюхович М.І. Проблема формування національної самосвідомості учнів молодшого шкільного віку в науковому дискурсі	265
Сінокоп О.В. Формування гуманістичних цінностей у майбутніх вчителів початкових класів	274
Якимець М.Г. Проблема підготовки майбутніх учителів початкових класів до організації художньої творчості учнів	281
Відомості про авторів	287

М. О. Вознюк

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРЕВЕНТИВНОГО ВИХОВАННЯ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ: УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ

Анотація. У статті розкрито управлінський аспект організації превентивного виховання в загальноосвітньому навчальному закладі. Проаналізовані поняття “превентивне виховання”, “профілактика девіантної поведінки неповнолітніх”. Увага акцентується на реалізації педагогічної умови щодо організації превентивного виховання в загальноосвітній школі, а саме, спрямування управлінських функцій загальноосвітнього закладу на попередження відхилень у поведінці школярів. Визначено алгоритм роботи вчителя початкових класів щодо організації превентивного виховання молодших школярів; запропоновані форми роботи педагогічного колективу з батьками.

Ключові слова: превентивне виховання, девіантна поведінка, неповнолітні, педагогічний колектив, управлінські функції, управління виховним процесом.

Постановка проблеми. Соціально-економічні, політичні процеси, які відбуваються у вітчизняному суспільстві, призвели до загострення соціально-економічних, психолого-педагогічних чинників, які визначають деструктивну поведінку школярів. Зростає кількість дітей, схильних до правопорушень. Проблема правопорушень торкається усіх сфер соціального функціонування неповнолітніх і проявляється вербальною і фізичною агресивністю, негативним ставленням до оточуючих, нездатністю прогнозувати результати своєї поведінки. Серйозним дестабілізуючим чинником є конфлікти у системі «учень-учень», «учень-вчитель», «учень-батьки», «батьки-вчителі».

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Аналіз наукових джерел засвідчив, що вивчення різних аспектів превентивного виховання здійснювалось багатьма сучасними вченими. Проблема профілактики девіантної поведінки неповнолітніх розроблялась у дослідженнях І. Козубовської, В. Оржеховської, В. Татенка, В. Терещенко, Т. Титаренко, Т. Федорченко; формування здорового способу життя – у наукових працях С. Громбах, О. Дубогай, С. Кондратюк, С. Свириденко. Соціально-педагогічні причини виникнення асоціальної поведінки неповнолітніх розглядали у свої наукових дослідженнях Е. Костяшкін, В. Оржеховська; психологічну специфіку правопорушень неповнолітніх досліджували С. Белічева, В. Ковальов; шляхи і засоби попередження асоціальної поведінки учнів – В. Баженов, Л. Кондрашова. Формуванню життєвої компетентності учнів присвячені дослідження І. Єрмакова, О. Кононко, Д. Пузікова, Д. Сохань. Дані наукових досліджень Л. Дзюбко, Н. Онищенко, Г. Товканець, Б. Чередрецької доводять необхідність здійснення превенції негативних проявів у поведінці дітей шкільного віку.

Дослідник проблеми превентивного виховання В. Оржеховська зазначає, що останнім часом кількість відхилень у поведінці неповнолітніх зростає. Це явище характеризується, по-перше, зростанням чисельності дітей, у яких спостерігається порушення норм відхилень у поведінці; по-друге, відхилення у поведінці стають більш соціально небезпечними; по-третє, ці порушення молодшають, порушниками стають навіть діти молодшого шкільного віку. Щороку збільшується кількість дітей з проявами девіантної поведінки [4, с. 4-8]. Отже, проблема превентивного виховання молодших школярів, профілактика девіантної поведінки набуває своєї актуальності.

Виклад основного матеріалу.

Превентивне виховання - це комплексний цілеспрямований вплив на особистість у процесі її активної динамічної взаємодії із соціальними інституціями, спрямованої на фізичний, психічний, духовний, соціальний розвиток особистості, вироблення в неї імунітету до негативних впливів соціального оточення, профілактику і корекцію асоціальних проявів у поведінці дітей і молоді, на їх допомогу і захист.

Профілактика девіантної поведінки – це комплекс заходів, спрямованих на її запобігання. Психолого-педагогічне запобігання – це система профілактичних заходів, пов'язаних з усуненням зовнішніх причин, чинників і умов, що викликають ті чи інші недоліки в розвитку неповнолітніх [3].

Оскільки превентивне виховання – це педагогічна діяльність, яка забезпечує теоретичну і практичну реалізацію заходів, спрямованих на запобігання й подолання відхилень у поведінці учнів, розвитку різних форм їхніх асоціальних, аморальних вчинків, то ми визначили такі педагогічні умови, обґрунтовані нами в процесі дослідно-експериментальної роботи:

1) спрямування управлінських функцій загальноосвітнього закладу на попередження відхилень у поведінці школярів;

2) залучення важковиховуваних школярів у систему превентивної діяльності, з використанням індивідуального підходу в профілактиці правопорушень школярів.

Реалізуючи першу педагогічну умову - спрямування управлінських функцій загальноосвітнього закладу на попередження відхилень у поведінці школярів – ми виходили з того, що управління виховним процесом у загальноосвітніх навчальних закладах передбачає:

- системно-цільовий підхід до планування навчально-виховної та виховуючо-розвивальної діяльності учнів;

- раціональний розподіл функціональних обов'язків між керівниками школи;

- постановку конкретизованих завдань і мети превентивного виховання учнів на основі аналізу рівня інтелектуального розвитку та вихованості;

- забезпечення необхідних умов для різних видів діяльності учнів, духовно-морального і наукового їх пошуку;

- педагогічно доцільну організацію життя учнівського колективу і високий рівень самоврядування;

- педагогічно виправдану систему заохочень і покарань;

- забезпечення органічного зв'язку й наступності навчального процесу і позакласної роботи;

- задоволення різноманітних інтересів і запитів учнів, забезпечення реалізації нахилів, здібностей кожного в певній галузі науки і практики;

- забезпечення контролю, створення системи зворотного зв'язку за станом процесу виховання учнів;

- створення умов для розвитку професійної компетентності кожного вчителя, наукової організації його праці;

- реалізацію демократичних основ.

У системі управління виховним процесом загальноосвітньої школи села Городище Березнівського району Рівненської області виділено чотири **етапи**:

1. чітке визначення мети і завдань;

2. діагностика й аналіз діяльності учнівського та педагогічного колективів;

3. планування;

4. керівництво і контроль.

Першим кроком в управлінні школи є чітке *визначення* мети, прогнозованість бажаного результату, визначення концептуальних засад правового та превентивного виховання.

Наступним етапом стало *формулювання* мети, *розробка* програми розвитку школи та виховної системи, *створення* власних методичних розробок, технологій.

Серйозна увага приділяється плануванню, оскільки педагогічний колектив школи переконаний, що це запорука успішної діяльності закладу в цілому і кожного учасника навчально-виховного процесу.

Організованість і цілеспрямованість навчально-виховної роботи й управління нею забезпечуються системою *планування*, яка включає: перспективний план роботи школи;

річний план роботи школи; календарні плани роботи вчителів; плани роботи класних керівників; плани роботи вихователів групи продовженого дня; план роботи педагога-організатора; план роботи публічно-шкільної бібліотеки; плани роботи гуртків, спортивних секцій; розклад уроків, роботи шкільних гуртків, спортивних секцій; плани роботи методичних об'єднань, інших форм методичної роботи; календарні плани роботи з учнями, які потребують індивідуального навчання; план роботи ради школи.

Під час складання планів роботи педагогічний колектив навчального закладу дотримується таких принципів: цілепокладання, науковості, перспективності, конкретності, наступності, демократизму, об'єктивності, координації.

Процес превентивного виховання має також широке відображення в планах роботи класних керівників і складається з двох однаково важливих частин:

- організації виховуючої діяльності педагога (вивчення учня та учнівського колективу, рівень їх розвитку і вихованості, врахування психологічного стану особистості; вибір механізмів її формування і розвитку; системно-цільове планування і проектування виховуючих відносин);

- організації виховуючо-розвиваючої діяльності учнів (навчально-пізнавальної, морально-правової, трудової, етичної, художньо-творчої, спортивно-оздоровчої, організаторської та інші).

Ми визначили *алгоритм* роботи вчителя початкових класів із батьками з метою попередження правопорушень їх дітьми і з дітьми, які проявляють правопорушення щодо інших:

- підбір відомостей про емоційний мікроклімат сім'ї від учнів та їх батьків шляхом проведення анкет "Ти і твої батьки", "Ми і наші діти";

- визначення рівня взаємостосунків батьків із вчителями за допомогою анкети "Ви і ваші вчителі";

- проведення батьківських зборів на тему: "Вплив емоційного фону сім'ї на стан навчання і поведінки дітей";

- проведення спільних зборів батьків і вчителів із метою накреслення шляхів поліпшення виховного впливу на дітей та встановлення кращих контактів між батьками і вчителями;

- визначення з кожним з батьків найбільш сприйнятливих форм і методів виховної роботи з дітьми та можливостей батьків у здійсненні роботи з учнями класу.

Окрім цього, ми застосовували такі форми співробітництва школи і сім'ї:

Індивідуальні: індивідуальні бесіди "Ваша дитина і прогули", "Поведінка дітей в громадських місцях", консультації "Як привчити дітей до дисципліни"; самоосвіта; робота в бібліотеці; допомога у підборі матеріалів із правових, медичних та інших норм "Шкідливі звички і наші діти", "Мобільний телефон і вільний час дитини"; відвідування сім'ї; діяльність у складі громадських комісій, служб у справах сім'ї, рад профілактики, рад батьківських комітетів.

Групові: групові бесіди; дискусії; диспути з проблем правового, морального виховання, здорового способу життя; консультації; групові зустрічі з вчителями; тематичні лекції; методичні заняття; обмін досвідом із питань виховання дітей з використанням активних форм роботи; колективна підготовка класних годин, виставок, вікторин тощо; усні журнали тощо.

Масові: позакласний батьківський всеобуч "Як навчити дітей вчитися", "Книга – джерело знань", "Про шкідливість інтерактивних ігор"; лекторії педагогічних, медичних, правових знань: "Права і обов'язки батьків і дітей", "Право на свою точку зору"; загальношкільні змагання; зустрічі з лікарями, наркологами, психіатрами, юристами, психологами та ін.; конференції; тематичні вечори; педагогічні консиліуми.

Висновки. Спрямування управлінських функцій загальноосвітнього закладу на попередження відхилень у поведінці школярів передбачає: системно-цільовий підхід до планування навчально-виховної та виховуючо-розвивальної діяльності учнів; раціональний

розподіл функціональних обов'язків між керівниками школи; постановку конкретизованих завдань і мети превентивного виховання учнів на основі аналізу рівня інтелектуального розвитку та вихованості; забезпечення необхідних умов для різних видів діяльності учнів, духовно-морального і наукового їх пошуку; забезпечення органічного зв'язку й наступності навчального процесу і позакласної роботи; задоволення різноманітних інтересів і запитів учнів, забезпечення реалізації нахилів, здібностей кожного в певній галузі науки і практики; забезпечення контролю, створення системи зворотного зв'язку за станом процесу виховання учнів; реалізацію демократичних основ.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про виховання дітей та молоді» // Світ виховання. – 2004, №4(5) – 6.
2. Личко А. Е. Психопатия и акцентуация характера у подростков / А. Е. Личко. – М. : ООО Апрель ПрессБ ЗАО ЭКСИМО-Пресс. 2009. – 416 с.
3. Національна програма виховання дітей та молоді // Світ виховання. – 2004. №4 (5) – С. 7-10.
4. Оржеховська В. М. Проблеми превентивного виховання неповнолітніх / В. М. Оржеховська // Почат. шк. – 2008. – №4. – С.4-6.

REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED:

1. Zakon Ukrainy "Pro vykhovannia ditey ta molodi" // Svit vykhovannia. – 2004, №4 (5) – 6. (in Ukrainian).
2. Lychko A. E. Psykhopatia i aktsentuatsia kharaktera u poderostkov / A. E. Lychko. – M. : ООО April' PRESS, ZAO izd-vo EKSMO-Press, 2009. 416 c. (in Russian)
3. Natsional'na programa vykhovannia ditey ta uchniv'skoyi molodi // Svit vykhovannia. – 2004 № 4 (5) – с. 7-30. (in Ukrainian)
4. Orzhekhovska V. M. Problemy preventyvnoho vykhovannia nepovnolitnikh /V. Orzhekhovs'ka // Pochat. Shk. – 2008. – №4. – С. 4-6.

Аннотация. В статье раскрыт управленческий аспект организации превентивного воспитания в общеобразовательном учебном заведении. Проанализированы понятия “превентивное воспитание”, “профилактика девиантного поведения”. Внимание акцентируется на реализации педагогического условия в плане организации превентивного воспитания в общеобразовательной школы, а именно, направление управленческих функций общеобразовательного учебного заведения на предупреждение отклонений в поведении школьников. Определен алгоритм работы учителя младших классов в плане организации превентивного воспитания младших школьников; предложены формы работы педагогического коллектива с родителями.

Ключевые слова: превентивное воспитание, девиантное поведение, несовершеннолетние, педагогический коллектив, управленческие функции, управление воспитательным процессом.

Summary. In the article administrative aspect in organization of preventive education in secondary school is exposed. The following notions are analyzed: “preventive upbringing” and “prevention of deviant behavior”. Attention is accented on the realization of one of the pedagogical conditions which was grounded by us, and is directed on ensuring of its realization, that is “direction of administrative functions to prevent deviation in pupil’s behavior”. In the system of management of educational process in secondary school four stages are defined. The algorithm of junior school teacher in the plan of organizing preventive education with junior pupils is defined; individual, group and massive forms of activity of pedagogical collective and parents are given.

Key words: preventive education, deviant behavior, under age pupils, pedagogical collective, managing functions, managing of educational process.